

TOPLUMA HİZMET DERSİ

2.HAFTA 1.ÜNİTE (DEVAMI) KAYIT DOKÜMANI

TOPLUMA HİZMET UYGULAMALARI

Gençlerin Toplumsal Katılımı

Üniversite öğrencisi gençlerin, toplumsal katılımının gerçekleşebilmesi için farklı kategorilerde birbiri ile ilişkili çeşitli koşulların gerçekleşmesi gerekmektedir. Öncelikle, gençlerin kendi yaşamlarını ilgilendiren konular hakkında alınan kararlara dahil olabilmeleri için, düşüncelerini özgürce ifade edebilecekleri güvenli bir ortama ihtiyaçları vardır.

“Katılım yoluyla gençler, karar verme, dinleme, diğerlerine karşı empati, saygı ve kendi karar ve eylemlerinden sorumlu olmak gibi bir dizi yeterlik geliştirirler (Brander ve diğerleri, 2008, s. 40).

Avrupa’da gençlerin katılımının incelendiği bir kitapta Chisholm ve Kovecheva gençlerin katılımını **üç başlık altında** incelemektedir:

- **Kurumsallaşmış katılım** (seçimler, siyasi kampanyalar ve parti üyelikleri)
- **Sivil katılım** (dernekler ve vakıflara katılım, gönüllü çalışmalar)
- **Yeni katılım biçimleri** ve protest hareketler (gösteriler ve yeni sosyal hareketler)

(aktaran Gür ve Bahçeci, 2014, s. 37)

Yukarıda verilen üç katılım türü, yukarıdaki “katılım” kavramının açıklandığı bölümdeki kategorilerden yeni bir kategori daha eklenmesi sebebi ile ayrılmaktadır. Burada derneklere, vakıflara katılım ve gönüllü çalışmalara dahil olma olarak belirtilen sivil katılımın ya da diğer ifadeyle toplumsal katılımın sağlanması, gençlerin kendi görüşlerini paylaşmaları, kendileri için geliştirilen politikalara müdahale edebilmeleri açısından önemlidir. 2001 yılında Avrupa Komisyonu tarafından kabul edilen Beyaz Kitap3; gençlik alanında faaliyet gösteren tüm paydaşlar için ortak bir gençlik politikası çerçevesi çizmektedir” (aktaran Gür ve Bahçeci, 2014, s. 20). Komisyon, gençlik alanının politika ihtiyaçlarını belirlemek için birçok toplantı yapmış, bu danışmatoplantılarına, gençlik araştırmacıları, gençlik örgütleri temsilcileri, üye devletlerin gençlik alanında çalışan görevlileri davet edilerek görüşleri alınmıştır (aktaran Gür ve Bahçeci, 2014, s. 21). **Beyaz Kitap’ta dört başlığa** vurgu yapılmıştır:

- **Gençlerin aktif yurttaşlığı ve katılımı;**
- **Deneyimlemenin** tanınması ve alanlarının genişletilmesi;
- **Gençlerin özerkliğinin** genişletilmesi;
- **Değerler üzerinden Avrupa Birliği.**

Beyaz Kitap'ta yer alan, "gençlerin aktif yurttaşlığı ve katılımı" maddesinin değerlendirmesinde, danışma toplantılarında ortaya çıkan çıktılardan birinin, gençlerin kendilerini özne olarak gördükleridir. Gençler kendilerini sorumlu yurttaşlar olarak tanımlamakta ve karar alma süreçlerinde daha fazla söz almak istemektedirler.

Türkiye'de Gençlik Çalışmaları ve Politikaları kitabında, gençlik politikasının temel prensiplerinin yer aldığı bölümdeki maddelerden biri gençlerin gönüllü katılımının önemsenmesidir. Bu madde şöyledir:

"Gençlerin gönüllü katılımının önemsenmesi; Gönüllülük gençlerin aktif yurttaşlık temelinde katılımının araçlarından biri ve özgür iradeleriyle hayata geçirebilecekleri bir eylem biçimidir. Gençlik politikaları temelinde gençlere yönelik önerilen tüm olanakların gençlerin kendi istekleriyle hayata geçmesi bir olmazsa olmazdır.

Gençlerin gönüllülük yoluyla katılım sağlanması için ilgili kuruluşların var olması kendi başına yeterli bir koşul değildir elbette. Gençlerin sürece dahil edilmesinin yolları da sağlanmalıdır. Karar alma sürecinden uygulamalara gençlerin görüş ve önerilerinin alınması tam anlamıyla katılımın sağlanması için gereklidir, aksi durumda gençler için yetişkinlerce verilmiş kararların gençler tarafından uygulanmasından ibaret olacaktır.

Peki Türkiye'de gençlerin toplumsal katılımı ne durumdadır? Bu konuda 2013 yılında İstanbul Bilgi Üniversitesi, Gençlik Çalışmaları Birimi, Şebeke Gençlerin Katılımı Projesi kapsamında, KONDA Araştırma ve Danışmanlık tarafından yapılmış olan araştırmanın sonuçları önemlidir. Araştırma, 18-24 yaş arası 2508 genç ile gerçekleştirilmiş ve Türkiye çapında gençlerin (toplumsal) katılımlarını ve katılımlarının önündeki olası engelleri anlayabilmek için tasarlanmıştır.

Araştırma sonuçlarına göre, karar verme ve politika yapma mekanizmalarına katılımın yolu olan sivil örgütlenmelerle gençlerin ilişkisine bakıldığında, gençlerin %26,2'sinin bir sivil örgütlenmeye dahil olduğu görülmektedir. (Yurttagüler, 2014, s. 33). Bu sonuca göre, gençlerin sivil örgütlerle ilişkisinin oranı düşük görünmektedir. Ancak burada katılımın sağlanması için mekanizmaların var olması yeterli değildir. Gençlerin katılımının önünde farklı engeller de bulunmaktadır. Bunlar genel olarak ifade ve örgütlenme özgürlüğündeki kısıtlar ve gençlerin özerk olamamasıdır.

Gençlerin katılımının sağlanmasında, katılım sürecinde nasıl bir yöntem izleneceği de belirleyici faktörlerden biridir. Roger Hart, gençlerin herhangi bir sürecin içinde nasıl yer alabileceğine dair bir basamaklandırma yapar (Kurtaran, 2016, s. 187). Hart, "Gençler için Katılım Merdiveni" adıyla geliştirdiği merdivende, katılımın derecelerini gösterdiği sekiz basamağa yer vermektedir.

Şekil 1. Gençler için katılım merdiveni

İlk üç basamak, manipülasyon, dekor ve sembolik olarak adlandırılan ve katılımın gerçekleşmediği basamaklardır. Aradaki 4. ve 5. basamakta katılım kısmen gerçekleşmekte ve yukarı doğru artmaktadır. Gençlerin başlatıp yönettiği 7. basamaktan sonra ise “gençlerin inisiyatifiyle ve yetişkinlerle gençlerin ortak karar aldıkları bir katılım biçimi” (Kurtaran, 2016, s. 187) olarak belirlenen son basamak ideal katılım olarak belirlenmiştir.

Dolayısıyla gençlerin toplumsal katılımından söz ederken, gençlerin karar alma süreçlerine dahil olduğu bizzat kendileri tarafından yürütüldüğü bir çalışmada tam katılımları mümkün olacaktır. Katılımın sağlanması ile gençler nesneleştirilmekten çıkarak daha aktif rol üstleneceklerdir.

THU ve SS dersleri kapsamında da üniversite öğrencisi olan gençlerin toplumsal katılımından söz edebilmek için öğrencilerin dersi alma aşamasından ders içindeki tüm süreçlere ve ders kapsamında çalışacakları STK'lar ve projelerin belirlenmesine kadar her adımda dahil olmalarının yolu açılmalıdır. Bunun yollarından biri de sivil alanda gençlik çalışmalarında kullanılan “formel olmayan öğrenme” (non-formal learning) yöntemlerinin kullanılmasıdır. Formel olmayan öğrenme biçimlerinin diğer öğrenme biçimleriyle arasındaki farkı görmek adına nasıl tanımlandığına bakmak gerekirse;

- **Enformel öğrenme**; günlük hayat içinde neredeyse sürekli olarak gerçekleşir (evde, sokakta, kafelerde, vs.) . Önceden planlanmış bir eylem değildir.

- **Formel olmayan** öğrenme gönüllülüğe bağlıdır, başkaları tarafından planlanır ve önceden planlanmıştır.

- **Formel öğrenme** planlı bir öğrenme sürecine işaret eder, dışsal bir merciye ait düzenlemeler ışığında şekillenir ve öğrenmenin belgelenmesi söz konusudur (Taylor, 2012, s. 106).

Eğitim alanında formel eğitim yerine örgün eğitim; formel olmayan eğitim yerine yaygın eğitim kavramları da kullanılmaktadır. **Formel olmayan eğitim**, resmi eğitim müfredatı dışında gençlerin beceri ve yeterlilik geliştirmelerini sağlayan programlardır. Bu eğitim modeli:

- gönüllüdür;
- (idealde) herkese açıktır;
- eğitim amaçları olan örgütlü bir süreçtir;
- katılımcıdır ve öğrenen kişiyi merkeze alır;
- yaşam becerilerini öğretmek ve aktif yurttaşlığa hazırlamakla ilgilidir;
- kolektif bir yaklaşımla hem birey hem de grup öğrenmesine dayanır;
- bütüncüdür ve sürece yöneliktir;
- deneyim ve eylemi temel alır, katılımcıların ihtiyaçlarından yola çıkar

Formel olmayan eğitim yoluyla genç, bir projede yer alarak bir yandan bir ağ ya da platforma dahil olup, hizmet veya hak temelli çalışmalar yaparken, bir yandan da faaliyetlerin organizasyonu sırasında beraber yaşam, kolektif hareketler, toplumsal farklılıklar, kurumlarla ilişkiler, proje yönetimi gibi farklı alanlarda tecrübe kazanır ve bunları kendisi ile ilişkilendirerek bir öğrenmeye dönüştürür.

Taylor (2012), formel olmayan eğitimin gençlerin yaşamında **üç temel noktada** katkısı olduğunu belirtmektedir. Bunlar; kişisel gelişim, aktif vatandaşlık ve istihdam edilme olasılığıdır. Formel olmayan eğitim sayesinde gençler;

- Kişisel gelişim için; ne şekilde yetiştiği, ne olmak ve ne yapmak istediği, ne şekilde öğrendiği, başkaları ile birlikte nasıl yaşayıp çalıştığı;

- Aktif vatandaşlık için gençlik çalışmalarına katılmanın toplum içerisinde yer almaya ne şekilde etki ettiği, yapılan işlere başkalarını dahil etmek için ne tür inisiyatifler kullanıldığı, demokratik olmanın nasıl başarılacağı, insan haklarının hangi alanlarda savunulması gerektiği;

- İstihdam edilme olasılığı için; takım çalışması içinde ne tür becerilere ihtiyacı olduğu, nasıl inisiyatif kullanılacağı, proje yönetimi bağlamında teknik beceriler kazanma konularıyla ilgili hale gelmektedir.

Gençlerin toplumsal katılımının önünün açılması için, katılımın sağlanabileceği mekanizmalarla beraber gençlerin bizzat karar alma mekanizmalarının içinde yer aldığı koşullar oluşturulmalı ve bunun için örgün eğitim içinde yaygın eğitim uygulamalarına da yer verilmelidir.

TOPLUMA HİZMET UYGULAMALARI EĞİTİMİNİN (COMMUNITY SERVICE-LEARNING) KISA TARİHÇESİ

Topluma hizmet uygulamaları eğitiminin Amerika Birleşik Devletleri'ndeki temelleri John Dewey'in eğitimin yaşayarak öğrenme ve öğrenilenlerin de toplum için faydalı bir biçimde kullanılması süreci olduğu görüşlerine dayandırılmaktadır. Benzer biçimde J.Stuart Mill de eğitimin yetkin ve duyarlı yurttaşlar yetiştirmesi gerektiğinden söz eder. 1900'lü yılların başındaki bu eğitim anlayışının yaygınlaşmaya başlaması THU'nun temelleri arasında sayılmaktadır.

ABD ve Avrupa'yı etkisi altına alan 1929 yılındaki Dünya Ekonomik Bunalımı'nın olumsuz sonuçlarından sonra, bu bunalım döneminden çıkmak için toplumla bütünleşmenin, tüm faaliyetlere halkın da dahil edilmesi gerektiğini savunan İşbirliği Eğitim Yaklaşımlarını benimseyen ABD'deki bazı eğitimcilerin de topluma hizmet uygulamalarının başlamasında etkisi olduğu ileri sürülmektedir

1969 yılında Atlanta'da ilk THU eğitimi konferansı düzenlenmiştir. Bu konferansta;

1) Üniversiteler, öğrencileri topluma hizmet etmeye yönlendirmeleri ve bu eğitimi akademik olarak tanımalı,

2) Hükümetler, eğitim kurumları ve özel kuruluşlar gönüllü katılımı sağlamak için fon kaynakları ayırarak işbirliği oluşturmalı,

3) Sürece katılan kişi ve kuruluşların karar süreçlerine katılarak birlikte hareket

etmeleri gerektiği şeklinde öneriler ortaya konmuştur

1990 yılına gelindiğinde ise topluma hizmet uygulamalarını yasal bir zemine oturtmak üzere Ulusal ve **Toplumsal Hizmet Kanunu (1990)** (National and Community Service Act of 1990) çıkarıldı. Bu kanunla okullarda ve yükseköğretim kurumlarında topluma hizmeti desteklemek için verilecek hibeler yasallaştırıldı. Bugün ABD’de bulunan birçok üniversitede THU dersleri zorunlu ya da seçmeli olarak verilmektedir. Sadece üniversiteler değil ilk ve ortaöğretim okullarının müfredatında da yer almaktadır.

2012 yılındaki Dünya Üniversitelerinin Akademik Sıralaması (Academic Ranking of World Universities) Listesi’ne göre, ilk 10 üniversite arasında yer alan üniversitelerin sosyal sorumluluk alanındaki çalışmalarını inceleyen rapora göre, üniversiteler bu çalışmalarını topluluklar, topluma hizmet dersleri, topluma hizmet merkezleri üzerinden yürütmektedirler. Harvard Üniversitesi, Stanford Üniversitesi, Massachusetts Institute of Technology, Berkeley Üniversitesi bünyelerinde hem topluma hizmet merkezleri bulunmakta hem de ayrıca THU dersleri verilmektedir. Ayrıca Princeton Üniversitesi, Columbia Üniversitesi ve Chicago Üniversitesi’nde de topluma hizmet merkezleri bulunmaktadır.

YURTDIŞINDA TOPLUMA HİZMET UYGULAMALARI DERSİ VE SOSYAL SORUMLULUK DERSİ TARİHÇESİ

THU ve SS derslerinin A.B.D ve Avrupa’daki uygulamalarına ve tarihçesine baktığımızda dersin temellerinin ülkemizden çok daha öncesine dayandığını görmek mümkündür. “Topluma hizmet kavramı” üzerine yapılan araştırmalara ve kaynaklara bakıldığında iki kavram karşımıza çıkmaktadır: toplum hizmeti (community-service) ve hizmet öğrenimi (service-learning). Bu iki kavramın içerikleri farklı olmakla birlikte, çoğu kaynaktaki birbiri yerine kullanıldığı da görülmektedir. THU dersi üzerine yapılmış Türkçe akademik araştırmalar ve tez çalışmalarında da yaygın olarak bu iki kavramın birbiri yerine kullanıldığı görülmektedir.

Toplum hizmeti ve hizmet öğrenimi kavramlarının içeriklerine baktığımızda; Toplum hizmeti, faaliyetlerine örnek olarak, yerel bir parkın temizlenmesi, yaşlı ziyaretleri ya da ihtiyacı olanlara yiyecek yardımı ve dağıtımı sayılabilir. Bu faaliyetler;

- Müfredat tabanlı değildir,
- Okul tarafından tanınır,
- Zorunlu veya gönüllü olabilir,
- Okul veya diğer organizasyonlar tarafından düzenlenebilir.

Hizmet öğrenimi, sınıf öğretimini toplum hizmeti faaliyetleriyle bütünleştiren, müfredata dayalı toplum hizmetidir. Toplum hizmeti gibi, hizmet öğrenimi zorunlu veya

gönüllü olabilir ve okulun dışında veya içinde gerçekleşen hizmet faaliyetlerine sahip olabilir.

Bununla birlikte, hizmet öğrenimi aynı zamanda:

- Akademik bir ders veya müfredat ile bağlantılı olarak düzenlenir,
- Öğrenme hedefleri açıkça belirtilmiştir,
- Gerçek toplumsal ihtiyaçlara hitap eder,

Hizmet öğreniminde, “öğrenme hedefleri açıkça belirlenmiştir ve eğitim programıyla bütünleşmiş faaliyetler” (Kartal, 2015, s. 17) esastır. Stafford, Boyd ve Lindner (2003) tarafından hazırlanan makalede, bu derslerdeki hizmet aktiviteleri ile öğrencilerin deneyimleyerek öğrenme fırsatı yakaladığı ve öğrencilere toplumlarındaki sosyal konulara parmak basma ve onları çözmeye şansı tanındığını ifade etmektedirler. Böylelikle öğrencilerin, problem çözme ve iletişim becerileri kazandığı belirtilmektedir. Ayrıca, bu dersin gençlerin liderlik yetenekleri kazanımında önemli olduğunu ve bunu öğrenmenin en iyi yolunun, ders ortamı dışında gerçek sorunların yaşandığı yerler olduğuna dikkat çekmektedirler. Toplum hizmeti ise eğitim, sağlık, barınma gibi çeşitli toplumsal sorunlara çözüm sunup, toplum için kaliteli bir yaşam sağlamak için dizayn edilmiştir. Okul veya sivil toplum örgütlerince organize edilebilirler.

Loyola Üniversitesi web sitesinde bu iki dersin karşılaştırıldığı örnek şöyledir:

- Topluma hizmet dersinde; öğrenciler, mahalle (çevre) temizliğine katılırlar. Toplum, çöplerin azaltılması ve güzelleştirme çabalarıyla yardım alır.

- Hizmet öğreniminde ise öğrenciler, çevre dersinde, şehirdeki atık toplama ve geri dönüşüm hizmetlerini öğrenir. Öğrenciler, çeşitli mahallelerde, bu hizmetleri kullanma ve erişmeyi öğrenmenin bir yolu olarak bir dizi yerel temizlik projesine katılırlar. Çöplerin azaltılması ve güzelleştirme çabalarıyla topluma hizmet faaliyeti yürütülür ve öğrenciler, sürdürülebilir atık yönetimi üzerine önerilerden haberdar olur (Loyola University, 2017).

Yukarıdaki açıklamalar ve örneklerden de görüldüğü üzere, hizmet öğrenimi, toplum hizmeti uygulamalarına göre daha yapılandırılmış, öğrenme hedefleri net belirlenmiş, toplum hizmetini de içerecek şekilde eğitim programları içine alınmıştır.

Türkiye’de Topluma Hizmet Uygulamaları Dersi

Ülkemizde ilk ve ortaöğretimde görev alacak öğretmen adayları, üniversitelerin “Eğitim Fakülteleri” veya “Eğitim Bilimleri Fakülteleri”nde öğrenim görmektedirler. YÖK’ün 2015-2016 eğitim öğretim yılları verilerine göre

Topluma Hizmet Uygulamaları adı altında verilen dersler, bu fakültelerde öğrenim gören öğrenciler için tek dönemlik zorunlu bir ders olup, bu ders aracılığıyla öğrenciler çeşitli

projeler geliştirerek, projelerini uygulamak üzere STK'lar ve devlet kurumlarıyla işbirliği yapmaktadır. İstatistiklere bakıldığında bir yılda sadece bu fakültelerde okuyan yaklaşık 70.000 öğrenci bu ders aracılığıyla çeşitli kuruluşlar ve farklı çalışma alanlarıyla tanışmaktadır.

Topluma Hizmet Uygulamaları Dersinin Tanımı

Topluma Hizmet Uygulamaları (THU) dersi Türkiye'de üniversitelerin Eğitim Fakülteleri'nin öğretim programlarında yer alan ve genellikle altıncı yarıyılıda verilen, bir saati teorik, iki saati uygulamalı zorunlu bir derstir. Ders kapsamında öğrencilerden çeşitli toplumsal sorun alanlarına dair öğrenme ve sorunların çözümüne yönelik proje geliştirmeleri beklenmektedir. Projeleri hazırlama ve yürütme aşamalarında ise belirlenen ya da seçtikleri sorun alanına dair farklı kurum ve kuruluşlar ile temasa geçerek işbirliği yapma imkanına sahip olmaktadır. Çalışma yapılan kurumlar devlete bağlı okullar, huzurevleri, hapisaneler, kütüphaneler, müzeler vb. kurumlar olabileceği gibi çok farklı alanlarda faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları da olabilir. Kısacası öğretmen adayları olan gençler, belirli bir alanda faaliyet gösteren kurum ve kuruluşlar ile çalışarak çeşitli projeler üretmekte ve kurumlarda gönüllü faaliyetler yürütmektedirler. Böylece toplumsal sorunlara dair yerinde öğrenme imkanı ile karşılaşmaktadırlar.

Sadece Eğitim Fakülteleri ve öğretmen adaylarına yönelik değil tıpkı bizim fakültemiz ve bölümümüzde olduğu gibi programa alınan fakülte ve bölümler bulunmaktadır.

Türkiye'de Topluma Hizmet Uygulamaları Dersi Tarihçesi

Yükseköğretim Kurulu (YÖK) tarafından 2006 yılında yapılan açıklamada, Milli Eğitim Bakanlığı ve sivil toplum örgütleri tarafından düzenlenen çeşitli akademik etkinliklerin sonucu olarak ortaya çıkan veriler ve öneriler ışığında, öğretmen yetiştirme programlarının öğretmen yetiştirmedeki yetersizliklerinin ortaya konması ve çağın gereklerine uygun öğretmenler yetiştirilmesi için üniversitelerin programlarında güncelleme yapılması gerekliliğinden bahsedilmiştir. Diğer taraftan aynı açıklamada, 2003 yılından beri Türkiye'nin içinde yer aldığı "Avrupa Yükseköğretim Alanı" (European Higher Education Area), çerçevesinde eğitim fakültelerinin asgari ortak standartlara sahip olması gereğinden hareketle programların güncelleştirilmesi ihtiyacı olduğu belirtilmiştir (Yükseköğretim Kurulu, 2006).

Avrupa'da ortak bir yükseköğretim alanı yaratma fikri olan Bologna Süreci, 1998 yılında Fransa, İtalya, Almanya ve İngiltere eğitim bakanlarının Sorbonne'da gerçekleştirdikleri bir toplantıda Sorbonne Bildirgesi ile başlamış ve 1999 yılında İtalya'nın Bologna şehrinde 29 Avrupa ülkesinin yükseköğretimden sorumlu bakanlarının imzalaması ile resmîyet kazanmıştır. **Bologna Bildirgesi'nin** ardından, Prag (2001), Berlin (2003), Bergen

(2005) Londra (2007), Leuven (2009) ve Budapeşte/Viyana (2010) bildireleri yayınlanmış ve **Bologna Süreci'nin faaliyet alanı genişletilip ayrıntılı hale getirilmiştir**. Yükseköğretim sisteminin yeniden yapılandırılması ihtiyacı nedeni ile **Türkiye sürece 2001 yılında dahil olmuştur**.

Bologna Süreci kapsamında Türkiye'de üniversite eğitim-öğretim programlarının yeniden yapılandırılmasında üniversitelerin toplumla bütünleştirilmesi ve topluma hizmetin üniversitelerin bir fonksiyonu olma ilkelerinden hareketle, üniversite öğrencilerinin toplumsal sorunlarla karşılaşması bu sorunların çözümüne yönelik çalışmalar yapmasının desteklenmesi kararlaştırılmıştır.

THU dersinin eğitim fakültelerinde zorunlu ders olarak verilmesinin diğer önemli bir nedeni de ilköğretim ve ortaöğretimde 2005 yılında yapılan düzenlemelerdir.

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanan "İlköğretim ve Orta Öğretim Kurumları Sosyal Etkinlikler Yönetmeliği'nin amacı çeşitli alanlardaki öğrenci kulüpleri ile toplum hizmeti çalışmalarının usul ve esaslarını düzenlemektir.

Yönetmeliğin temel ilkeleri katılımçılık, planlılık, süreklilik, üretkenlik, gönüllülük ve iş birliği olarak belirlenmiştir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2005). Bu ilkeler doğrultusunda da;

1. Demokratik yurttaşlık bilincini geliştirebilecek eğitim uygulamalarının, hayatın tüm alanlarına yayılarak yapılacak çalışmaların okul içi ve okul dışı etkinlikleri içermesine,

2. Öğrencilerin toplumsal hayata, sorunların çözümüne, yerel düzeyde katılımına ve yöneltici projeler hazırlamaya özendirilmesine,

3. Her bireyin topluma katkı sağlayabileceği göz önüne alınarak tüm etkinliklerde geniş katılımın sağlanması gibi bazı kriterler belirlenmiştir.

Bu yönetmelikle ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarının müfredatına giren topluma hizmet çalışmalarının yapılabilmesi için bu konuda bilgi ve deneyim sahibi öğretmenler yetiştirilmesi gereği doğmuştur. Dolayısıyla THU dersi eğitim fakültelerinin ders programına zorunlu bir ders olarak girmiştir.

Gerek Bologna Süreci gerekse MEB tarafından yayınlanan yönetmelik doğrultusunda THU dersinin üniversitelerin eğitim fakültelerinin öğretim programlarına dahil edilmesi konusuna çeşitli üniversiteler tarafından düzenlenen akademik toplantılarda ve 2006 yılında Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi'nde gerçekleştirilen "Eğitim Bilimleri Bakış Açısıyla Eğitim Fakülteleri ve Topluma Hizmet İşlevi Çalıştayı" raporlarında yer verilmiş, **ders 2006-2007 eğitim-öğretim yılında da YÖK tarafından yürürlüğe konulmuştur**.

2006 yılında YÖK tarafından yayınlanan “Eğitim Fakültelerinde Uygulanacak Yeni Programlar Hakkında Açıklama”da öğretmen yetiştirme programlarına “Topluma Hizmet Uygulamaları” dersi konulduğu belirtilmiş ve dersin içeriği şu şekilde ifade edilmiştir:

“Tüm programlar için zorunlu olan bir yarıyıllık bu derste, öğrenciler, toplumun güncel sorunlarını belirleme ve çözüm üretmeye yönelik projeler hazırlayacaklardır. Ayrıca, bu ders kapsamında; öğrencilerin, panel, konferans, kongre, sempozyum gibi bilimsel etkinliklere izleyici, konuşmacı ya da düzenleyici olarak katılması özendirilecektir. Öğrencinin bu çalışmalarındaki başarısı, “Topluma Hizmet Uygulamaları” dersi içinde değerlendirilecektir” (Yükseköğretim Kurulu, 2006).

YÖK tarafından yayınlanan açıklamalar ve üniversitelerde yapılan çalıştayların ardından THU dersinin amacı, ilkeleri ve içeriğinin çerçevesini belirlemek amacıyla üniversiteler tarafından yönergeler yayınlanmaya başlamıştır.

Topluma Hizmet Uygulamaları Dersinin Amacı

THU dersinin amacı Marmara Üniversitesi Eğitim Fakültesi tarafından 2013 yılında hazırlanan THU dersi yönergesinde uygulama esasları bölümünde yer alan. madde de şu biçimde açıklanmıştır: “Topluma Hizmet Uygulamaları dersinin amacı; öğrencinin toplumsal sorumluluk bilincini arttırmak, toplumsal sorunların çözümünde aktif rol almasını sağlamak, toplumsal gerçekliklere ait farkındalığını geliştirmek, toplum ile işbirliği, dayanışma ve iletişim içinde olmasını sağlamak ve özdeğerlendirme becerisini geliştirmektir.”

Topluma Hizmet Uygulamaları Dersini Alan Öğrencilerin Kazanımları

THU dersi için hazırlanan yönergelerde, dersi alacak öğrencilerin kazanımları şu biçimde ifade edilmiştir:

Bu dersi alan öğrenciler;

1. Yerel sorunlara karşı duyarlıdır/çözüm üretir.
2. Evrensel sorunlara karşı duyarlıdır/çözüm üretir.
3. Yerel ve evrensel sorunları çözmeye aktif olarak katılımcı olur.
4. Yerel ve evrensel sorunlara karşı yeni projeler üretir.
5. Yerel ve evrensel sorunlara karşı yeni projelerde aktif olarak rol alır/ işbirliği içinde çalışır.
6. Projeleri yürütürken hem proje içinde hem de proje dışında etkili iletişim kurar.
7. Panel, konferans, kongre, sempozyum gibi bilimsel etkinliklere izleyici, konuşmacı ya da düzenleyici olarak katılır.

8. Öz değerlendirme becerisini geliştirir.
9. Bütün bu etkinliklerde yaratıcı düşünme becerilerini kullanır.

Topluma Hizmet Uygulamaları Dersi Uygulanışı

THU dersi yönergelerine ve üniversitelerdeki uygulama biçimlerine bakıldığında genel olarak, dersi veren öğretim elemanı yani proje danışmanı dönemin başında öğretmen adayı öğrencilere/ **ya da üniversite** öğrencilerine dersin amacı, ilkeleri, uygulanış biçimi hakkında bilgi verdikten sonra, öğrenciler ders kapsamında proje hazırlayacakları alan ve konuları belirlemektedirler. Proje alanı ve konu belirlenmesi yönergelerde farklı biçimlerde ifade edilmiştir.

Bazı üniversitelerin yönergelerine göre; Projeler sadece A, B ve C grubu olarak tanımlanan alanlarda gerçekleştirilebilir. Öğretmen adayları, bu grupların her birinden en az birer projeye katılmalıdır.

Öğretmen adayı, tanımlanan projelerde görev almanın yanı sıra kendi tasarladığı projelerini önerir. Önerceği her proje için ayrı ayrı proje planı oluşturarak proje danışmanına teslim eder.”

Bazı üniversitelerin eğitim fakültelerinin yönergelerindeyse proje konularının seçimine ilişkin madde şu biçimde belirlenmiştir:

“Proje danışmanları, öğretmen adayları ile birlikte proje gruplarını ve proje konularını belirler. Proje konuları,

- öğretmen adayları tarafından özgün olarak önerilebilir,
- fakültelerce ilan edilen proje havuzunda yer alan projelerden seçilebilir,
- fakülte tarafından belirlenen kurum ve kuruluşlarda devam eden projeler/etkinlikler arasından belirlenebilir.”

Proje alanları ve proje konularına göre öğrencilerin çalışma yürütebilecekleri kurum ve kuruluşlar konusunda ise üniversitelerin farklı listeleri olduğu görülmektedir.

Bazı Üniversitelerin THU yönergelerine göre; “Topluma Hizmet Uygulamaları kapsamında yapılacak etkinlikler, aşağıda A, B ve C grubunda belirtilen kuruluşlarda gerçekleştirilir.

A Grubu Kuruluşlar:Yatılı İlköğretim Bölge Okulları (YİBO) ile diğer her düzeyden yatılı okullar Birleştirilmiş sınıflı köy okulları

B Grubu Kuruluşlar:Gecekondu bölgelerindeki okullar Engellilere yönelik okullar Bağımsız sınıflı köy okulları

C Grubu Kuruluşlar:Şehir, kasaba ve belde merkezlerinde bulunan gündüzlü okullar Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'na (SHÇEK) bağlı yetiştirme yurtları, huzurevleri vb. kuruluşlar"dır.

Bazı üniversitelerin THU dersi yönergelerinde ise öğrencilerin çalışma yapabilecekleri kurum ve kuruluş listesi şöyledir:

- **Resmi ve özel** okullar, özellikle zihinsel engelliler okulu, görme engelliler okulu, işitme engelliler okulu, yatılı ilköğretim bölge okulları, birleştirilmiş sınıfları olan köy okulları,
- Resmi ve özel hastaneler,
- Çocuk Esirgeme Kurumu'na bağlı merkezler, yetiştirme yurtları,
- Müzeler, ören yerleri,
- Belediyelere bağlı birimler,
- Aşevi, huzurevi gibi sosyal hizmet alanları,
- Üniversite,
- Kamu yararına çalışan dernekler ve vakıflar (Kızılay, Yeşilay, TEMA, Türk Silahlı Kuvvetlerini Güçlendirme Vakıfları verem Savaş Derneği... gibi),
- Cezaevleri ve çocuk ıslahevleri,
- Hayvan barınakları,
- Meslek odaları,
- Organize sanayi bölgesi ve sanayi,
- Muhtarlıklar,
- Okul-aile birlikleri... v.s.

Proje alan ve konularına göre öğrenciler yukarıda adları geçen kurum ve kuruluşlarda hazırladıkları projeleri dönem boyunca uygularlar. Projenin bitiminde ise yine yönergelerin ekinde bulunan kapak, proje/etkinlik teklif formu/formları, proje/etkinlik sonuçlandırma formu/formları, yapılan etkinliklere ilişkin dokümanlar ile gruba ait bir özgün proje/etkinlik öneri formunu doldurarak dönem sonunda proje danışmanlarına teslim ederler. THU dersinde öğrenciler başarılı/başarısız şeklinde değerlendirilmekte, ayrıca notlandırma yapılmamaktadır. Dersten başarısız olan öğrenciler sonraki dönemlerde dersi almak ve geçmek zorundadırlar.

SOSYAL SORUMLULUK DERSLERİ VE UYGULANIŞI

Üniversitelerde Sosyal Sorumluluk Dersleri

Yukarıdaki bölümde açıkladığımız üzere THU dersi üniversitelerin eğitim fakültelerinde zorunlu olarak okutulan bir ders. Ancak bu dersin dışında da gerek devlet gerekse vakıf üniversitelerinde verilen, "Sosyal Sorumluluk Projeleri Dersi" (SSP) ya da "Toplumsal

Duyarlılık Projeleri Dersi” (TDP) veya bunlara yakın biçimde adlandırılan benzer derslerin mevcut olduğu görülmektedir. Örnek vermek gerekirse Sabancı Üniversitesi’nde “Toplumsal Duyarlılık Projeleri”, Kadir Has Üniversitesi’nde “Kurumsal Sosyal Sorumluluk”, Yeditepe Üniversitesi’nde “Toplumsal Duyarlılık Projeleri” ve İngilizce İşletme Bölümü öğrencilerine verilen “Etik ve Sosyal Sorumluluk Dersi”, Yıldız Teknik Üniversitesi’nde “Toplumsal Duyarlılık Projesi”, Gaziantep Üniversitesi’nde “Toplumsal Duyarlılık Projesi”, Dokuz Eylül Üniversitesi’nde “Sosyal Sorumluluk Projesi” dersi, İstanbul Bilgi Üniversitesi’nde “Sosyal Sorumluluk Projesi 1 ve 2” şeklinde adlandırılan dersler olduğu görülmektedir. Bu derslerin seçmeli ya da zorunlu oluşu, bölümlere göre sınırlandırmalar ya da üniversite genelinde verilmesi, müfredatları üniversiteler arasında oldukça farklılık göstermektedir. Ayrıca bu dersler için hazırlanmış yönergeler rastlanmamıştır.

Üniversitelerde Sosyal Sorumluluk Derslerinin Uygulanışı

SS derslerinin uygulanışı ve isimleri üniversiteler arasında farklılık göstermektedir. Sabancı Üniversitesi’nde “**Toplumsal Duyarlılık Projeleri**” dersi 1999 yılından itibaren vermeye başlanmıştır ve üniversitenin tüm öğrencilerinin okulun ilk yılında aldığı kredisiz ve zorunlu bir derstir. Üniversite bünyesinde oluşturulan birimdeki uzmanlarca bu ders verilmekte ve öğrencilerin projeleri koordine edilmektedir. Sabancı Üniversitesi dersin amacını şöyle belirlemiştir: “TDP katılımcı demokrasinin bireylerce öğrenilmesini ve uygulanmasını amaçlayan bir eğitim programıdır. Bireylerin yaşadıkları topluma karşı sorumluluklarını bir takım çalışması içerisinde ve aynı zamanda bireysel inisiyatiflerini de ele alarak gerçekleştirmelerini amaçlamaktadır.” TDP dersini alan öğrencilerin, yürüttükleri projeler sayesinde, kendi hayatları dışında farklı hayatların da olduğu konusunda bir farkındalık kazanmaları ve duyarlılıklarının gelişmesinin beklendiği ifade edilmiştir (Sabancı Üniversitesi).

Kadir Has Üniversitesi’nde dersin adı “**Kurumsal Sosyal Sorumluluk**” dersi olarak belirlenmiş olup, ders üniversitenin tüm öğrencileri için zorunludur. Üniversitenin web sitesinde dersin verilme gerekçesi şu biçimde anlatılmıştır: “Kadir Has Üniversitesi, geleceğin liderleri olan öğrencilerin, çalışacakları iş ve içinde buldukları toplumda artı değer yaratmaları için kapasitelerinin geliştirilmesi gerektiğine inanmaktadır. Bu doğrultuda Kurumsal Sosyal Sorumluluğun (KSS) sadece İktisadi ve İdari Bilimlerde değil tüm sosyal ve mühendislik bilimlerde ders müfredatına girmesi gerektiğine inanan Kadir Has Üniversitesi, tüm öğrencilerine zorunlu olarak ‘Kurumsal Sosyal Sorumluluk’ dersi vermektedir” (Kadir Has Üniversitesi).

İstanbul Bilgi Üniversitesi'nde ise 2006 yılından itibaren “**Sosyal Sorumluluk Projesi 1 ve 2**” dersleri verilmektedir. Bu dersler üniversitenin tüm öğrencileri için genel seçmeli dersler arasında yer almaktadır. İstanbul Bilgi Üniversitesi, “Sosyal Sorumluluk Projesi 1” dersinin içeriğini şöyle belirlemiştir:

“Öğrencilerin insan hakları ve demokratik değerler konusunda bilinç düzeyini yükselterek onlara yaşadıkları/tanıdıkları toplumsal sorunları insan hakları çerçevesinden tanımlayabilme becerileri kazandırmayı amaçlayan bu ders aynı zamanda öğrencilerin ihlale karşı taraf olma tutumlarının ve farklılıklarda bir arada yaşama kültürlerinin gelişmesini hedefleyip, bu kazanımlarını aktif yurttaşlık temelinde bir gönüllülük hareketine dönüşmesi için gerekli zemini oluşturmaktadır.”

Bu dersin uygulama aşamasında ise diğer üniversitelerden farklı olarak, doğrudan bir proje uygulaması beklenmemekte, daha çok öğrencilerin katılımı üzerinden sivil toplum, gönüllülük/aktif yurttaşlık, insan hakları, demokrasi kavramları üzerinden deneyimsel öğrenme yöntemleri kullanılarak çeşitli uygulamalar gerçekleştirildiği belirtilmektedir. Ayrıca ders kapsamında çeşitli sivil toplum kuruluşlarının katılımı ile çocuk hakları, kadın hakları/toplumsal cinsiyet, çevre hakkı gibi konularda atölyeler yapıldığı ifade edilmektedir. Dersin son aşamasında ise öğrencilerin grup çalışması yaparak proje döngüsü yönetimi adımlarını kullanarak bir sosyal sorumluluk projesi taslağı oluşturmaları beklenmektedir. “Sosyal Sorumluluk Projesi 2” dersi kapsamında ise öğrenciler, daha önceki dönemlerde tamamladıkları “SSP 1” dersi kapsamında hazırladıkları proje taslağını uygulamaya geçirme olanağı sunulmaktadır. Ayrıca dersler, üniversite bünyesinde yer alan ve sivil toplum kuruluşları üzerine çalışmalar yürüten merkez ve merkezin alt birimlerinde görev alan ve sivil toplum kuruluşlarında aktif çalışmış öğretim elemanlarınca verilmektedir. (İstanbul Bilgi Üniversitesi, 2006)

Yıldız Teknik Üniversitesi'nde ise 2002 yılından itibaren “Toplumsal Duyarlılık Projesi” dersi verilmektedir. Ders bölüm seçimlik ve 3 kredilik bir ders olarak başlatılmıştır. Dersin amacı ve sloganının öğrenciler tarafından şu biçimde belirlendiği aktarılmıştır: “Topluma ve devlete olan borcumuzu, bilgi ve kaynaklarımızı bizden daha az şanslı olanlarla paylaşarak ödeyebiliriz”. Ders, öğrencilerin çeşitli kurumlara haftada en az 3 saat giderek çalışma yürüttüğü ve dönem sonunda çalışmalarını raporladığı bir uygulamaya sahiptir. Öğrenciler önceden belirlenmiş olan ve işbirliği ilişkilerinin kurulduğu Toplum Merkezleri, Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi, Ergen Psikiyatri Bölümü, Adalet Bakanlığı'na bağlı Ümraniye Cezaevi, İstanbul İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü'ne bağlı kurumlarda sosyal sorumluluk projeleri yürütmektedirler. Ayrıca ders kapsamında her ay öğrencilerle toplantı

yapıldığı ve bu toplantılara katılımın zorunlu olduğu belirtilmiş, bu toplantılar sayesinde öğrencilerin birbirlerine yaptıkları çalışmalarını aktarma fırsatı yakaladığı ve karşılıklı görüş alışverişinde bulunduğu belirtilmiştir. Ayrıca ders aracılığı ile fakültenin hedefi şöyle ifade edilmiştir: “Öncelikle içinde yaşadığı toplumun gerçeklerinden, sorunlarından haberdar, bu sorunlara çözüm üretebilecek kapasitede ve daha alt gelir düzeyinde olan, bir şekilde ruh ve sinir hastalıkları hastanesinde tedavi gören, cezaevi, yetiştirme yurdunda veya bakımevinde yaşayan kimseleri kendilerinden aşağı görmeyen, kibirli olmayan, sorumluluk sahibi, kendine güvenli bireyler yetiştirmek” (Yıldız Teknik Üniversitesi).

Yukarıda çeşitli üniversitelerin uygulamalarına baktığımızda “Sosyal Sorumluluk Projesi”(SSP) ya da “Toplumsal Duyarlılık Projeleri Dersi”(TDP) dersi olarak adlandırılan dersler, “Topluma Hizmet Uygulamaları” (THU) dersi gibi üniversiteler arası benzer bir yönergeye tabii olmayıp hem dersin amacı hem içeriği hem de uygulaması bakımından farklılıklar göstermektedir.